

שהראוי לעדות פסול לדון, אלא רק בדיני נפשות.

משום דרחמנא אמר בענין דיני נפשות [במדבר לה]: "ושפטו העדה, [בית דין] והצילו העדה".

מכאן שבית דין צריכים להפך בזכות הנידון, ולנסות להצילו.

וכיון דחזויהו דקטל נפשא — לא מצו חזו ליה זכותא.

שהיות והם ראוהו הורג נפש, הרי הם לא יוכלו למצוא לו זכות ולהצילו ממיתה, ולכן רבי עקיבא פסלם לדון.⁽⁹⁾

אבל הכא, בקידוש החדש, שאין צורך לחפש בזכות אדם כלשהו, אפילו רבי עקיבא מורה שהראוי להעיד כשר לדון.

מקצתן נעשו עדים, ואפילו אם ראו את הדבר ביום, אין הם יכולים לפסוק על ידי ראייתם בלבד, משום שנאמר [דברים יז]: "על פי שנים עדים יומת המת".⁽⁸⁾ [רש"י].

אלא, יעידו בפני חבריהם, ומקצתן, מחבריהם, נעשו דיינין, דברי רבי טרפון.

רבי עקיבא אומר: כולן נעשין עדים, מאחר שהם ראויים להעיד, ו"אין עד נעשה דייין"!

ולדעת רבי עקיבא, לכאורה אף במשנתנו נפסלו הדיינים מלקדש את החדש, מאחר שהם ראו את חידוש הלבנה, וראויים להעיד על כך.

ומסקינן: אפילו תימא [תאמר] שמשנתנו כרבי עקיבא היא, יש ליישב את דברי משנתנו:

כי עד כאן לא קאמר רבי עקיבא התם, שם,

החדש על פי ראייתם, מדובר כשלא התכוונו להעיד בדבר אלא כשראוהו ממילא בלכתם בשוק וכיוצא בזה. והוכיח כן מתשובת רש"י. אבל תוספות שם חולקים על זה, וכתבו שאף עד שהתכוין להעיד נעשה דייין, אם אינו מעיד בפועל. ועיין טור חו"מ ז ובית יוסף שם].

8. כך פירש רש"י. וזהו כשיטתו המובאת לעיל בהערה 5, שדוקא לענין קידוש החדש אין צריך עדות ויכולים לדון על פי ראייתם, אבל בענין דיני נפשות הוזכרה בתורה עדות, ולפיכך אין הדיינים יכולים לדון על פי ראייתם.

אבל, הגמרא במסכת בבא קמא [צ ב]. מעמידה את דברי רבי טרפון כשראו את הדבר בלילה, ומכאן למדו התוספות [לעיל כה ב ד"ה כגון] שאפילו בדיני נפשות אין צריך עדות, ואם ראו את הדבר ביום יכולים לדון על פי ראייתם.

וזה שלא כדברי רש"י.

אך בגמרא שם יש תירוץ נוסף, וכתב הריטב"א לעיל כה ב בשם הראב"ד, שהלכה כמותו תירוץ, ובדיני ממונות ונפשות אין דנים על פי הראיה, משום שנאמר בהם "עדות". [ודוקא בקידוש החדש שלא נאמרה עדות דנים על פי הראיה]. ובזה יש ליישב את דברי רש"י כאן. וכן תירצו הרמב"ן במלחמות כתובות פרק ב [כא ב], והריטב"א כאן. והפני יהושע. ועיין ערוך לנר.

אך הרשב"א והריטב"א כאן דוחים סברא זו, וכתבו שאף לפי התירוץ השני בגמרא שם, אפשר לדון דיני ממונות על פי הראיה. וראה עוד לעיל הערה 5.

9. לפי זה, אף אם הדיינים ראו את הדבר ביום, ואינם צריכים לעדות, בכל זאת אין הם יכולים

זאת, אם לא העיד ממש. אבל שני עדים המעידים, אינם כשרים לשבת עם חבריהם ולומר "מקודש" [רש"י].

מתניתין:

ממשנה זו ועד סוף הפרק, עוסקת המשנה בהלכות תקיעת שופר:

כל השופרות כשרים לתקיעת שופר בראש השנה, בין שופר של איל [כבש זכר] ובין של יעל.

חזין משופר של פרה, שהוא פסול, מפני שהוא נקרא "קרן", ולא "שופר".⁽¹⁰⁾

ובענין התקיעה שביום הכיפורים של יובל נאמר "והעברת שופר תרועה", ותקיעת ראש השנה נלמדת מתקיעת היובל בגזירה שוה, שבשניהם נאמר בתורה "שביעי" [להלן לד א].

אמר רבי יוסי: והלא כל השופרות נקראו "קרן", ואף שופר של איל נקרא כן, שנאמר [יהושע ו]: "במשוך בקרן היובל". ויובל הוא איל, כמבואר בגמרא. הרי למרות שקרן האיל נקראת קרן, בכל זאת היא כשירה לתקיעת שופר, ואם כן, אף קרן הפרה כשרה לתקיעת שופר.

גמרא:

ותמהינן: הרי שפיר קאמר רבי יוסי שקרן

הפרה כשרה לתקיעה. שהרי הוא הוכיח את דבריו, ומה רבנן יענו על כך?

ומתצינן: ורבנן יענו: **כל השופרות גם אקרו [נקראו] שופר וגם אקרו קרן.**

ואילו קרן דפרה רק קרן אקרי, אבל שופר לא אקרי.

דכתיב [דברים לג]: "בכור שורו — הדר יש לו."

וכמו קרני ראם, הם קרניו של בכור שורו.

והוא הדין קרן הפרה, שהיא הנקבה של מין השורים.

ורבי יוסי אמר לך: קרן דפרה נמי מצינו דאקרי שופר.

דכתיב [תהילים טט]: "ותיטב לה" תפילתי — משור פר".

ויש לשאול למה נאמר גם שור וגם פר?

אם נאמר "שור" — למה נאמר "פר".

ואם פר — למה נאמר שור?

אלא, בהכרח, מאי היא המשמעות של "משור פר"?

הרי זה כאילו נאמר "משופר"!

כלומר, תפילתי תיטב לה יותר מאשר תקיעת

עיינ שם מה שכתבו בשם בעל המאור.
10. שנאמר [דברים לג]: "בכור שורו הדר [יש]

להעיד על פי ראייתם בדיני נפשות, שהרי לא ויכלו למצוא לו זכות. רשב"א וריטב"א [אבל

ממצרים עגל זהב לעבודה זרה, ולכן אין הוא נעשה סניגור לכפר על עוונותיהם בעבודות הנעשים בקדש הקדשים. [כי הוא מזכיר את עון העגל⁽¹¹⁾].

ולפיכך, אף שופרו של העגל אינו יכול להעשות סניגור בתקיעת שופר, ואף קרן הפר והפרה הרי הם קרני עגלים שגדלו, ולפיכך הם פסולים.

ותמהינן: וכי לא יכול קטיגור להעשות סניגור?!

והא איכא, והרי יש את דם הפר, שהיו מזים אותו בקדש הקדשים ביום הכיפורים, והרי הוא קטיגור, שמזכיר את חטא העגל, ובכל זאת הוא נעשה סניגור!

ומתצינן: הואיל ואשתני, אשתני. הואיל והשתנה מראהו של הדם, ואין ניכר בו שהוא מן הפר, השתנה גם דינו, והרי הוא ראוי להקרבה בפנים.

ועוד תמהינן: והא איכא, והרי יש בבית המקדש ארון וכפורת וכרוב, שכל אלו עשויים מזהב, ואין אומרים בהם "אין קטיגור נעשה סניגור"!

ומתצינן: "חוטא — כל יקריב" ! קאמרינן. דוקא האדם לא יקריב את הזהב למקדש, מפני שהוא חטא בו. ולכן, אין הכהן נכנס בכגדי זהב שעליו. אבל מותר שיהיה שם זהב בלא הקרבת האדם, ולכן היה שם ארון, כפורת וכרובים מזהב.

שופר של פר, שבו דיבר הכתוב לפי פשוטו של מקרא [מהרש"א].

ומכאן, שאף קרנו של הפר נקראת שופר.

וקשה על דעת רבנן, הסוברים שקרנו של הפר לא נקראת בכלל שופר.

ומבארין את דעת רבנן: ורבנן, הם סוברים כדרב מתנה.

דאמר רב מתנה: מאי "שור פר"?

לומר, שהשור האמור בפסוק, למרות שהוא רק "בן יומר", כבר הוא קרוי "פר".

שהוא גדול כפר בן שלש שנים, והוא שור של מעשה בראשית שנברא בקומתו המלאה.

אבל שור רגיל, אינו נקרא פר לפני השנה השלישית.

עולא אמר: היינו טעמא דרבנן, זהו טעמם של רבנן, האומרים ששופר של פרה פסול, כדרב חסדא. דלהלן:

דאמר רב חסדא: מפני מה אין כהן גדול נכנס בכגדי זהב לפני ולפנים לקודש הקדשים [ביום הכיפורים] לעבוד בהם עבודה, כשם שהוא עובד בהם כל ימות השנה?

לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. והזהב הוא קטיגור, מפני שבני ישראל עשו בצאתם

לפרה שהיא הנקבה של מין השוורים. גמרא. 11. ריטב"א.

לו, וקרני ראם קרניו של בכור שורו". מכאן שקרן השור נקראת קרן ולא שופר. והוא הדין

את תפלתם של ישראל לפניו (13) — **כבפנים**
דמי! כעבודה שבפנים קדש הקדשים היא.

ומקשינן על תירוצו של עולא:

והא תנא "מפני שהוא קרן" — קאמר!

הלא התנא ששנה את משנתנו הסביר
שטעמו הוא משום ששופר הפרה נקרא
"קרן", ולא כפי שאמר עולא שטעמו משום
שאיין קטיגור נעשה סניגור!

ומתריצין: "חדא, ועוד" קאמר.

התנא אמר שיש שני טעמים לפסול את קרן
הפרה:

חדא [טעם אחד]: משום דאיין קטיגור נעשה
סניגור.

ועוד טעם: מפני שהוא נקרא קרן.

ומשמע לעולא שהטעם שהוזכר במשנה,
ששופר של פרה פסול מפני שהוא נקרא קרן
— הוא טעם חלוש בפני עצמו, ולפיכך
הוסיף טעם נוסף לחזק את הדבר. (14)

ורבי יוסי, המכשיר קרן פרה לתקיעת שופר,
אמר לך מענה, על שתי טענותיהם של
חכמים:

א. **דקא אמרת**, זה אשר טענתם שאיין
קטיגור נעשה סניגור, יש לדחות, כי הני
מילי מבפנים, הדברים אמורים רק בקדש
הקדשים.

ועוד תמהינן: **והא איכא**, והרי יש כף
ומחתה העשויים זהב, שכהן גדול הכניסם
לקדש הקדשים [ביום הכיפורים] לצורך
הקטרת הקטורת, ומכאן שחוטא רשאי
להכניס זהב לקדש הקדשים!

ומתריצין: מותר לאדם להכניס בידיו זהב
לקדש הקדשים, אף על פי שהזהב הוא
קטיגור, כי "חוטא — **בל יתנאה!**"
קאמרינן. כל אשר אמרנו שאיין קטיגור
נעשה סניגור, לא אמרנו זאת אלא בבגדי
זהב, שהם נוי לאדם, ואיין ראוי לחוטא
שיתנאה בהם.

וכן התוקע בשופר, איין ראוי לו שיתקע
בשופר של פרה, מפני שהוא מתנאה ומרצה
בו את אדוניו. (12)

ומקשינן: **והא איכא בגדי זהב מבחוץ**, והרי
כהן גדול עובד במקדש בבגדי זהב מחוץ
לקדש הקדשים, ומדוע לא נאמר בזה "איין
קטיגור נעשה סניגור"?

ומתריצין: **מבפנים** — **קאמרינן**. דוקא
בעבודות שבפנים קדש הקדשים אמרנו שאיין
ראוי לקטיגור להיעשות סניגור.

ותמהינן: אם כן, איך אמר עולא, שטעמם
של רבנן שאיין תוקעים בשופר של פרה הוא
משום שאיין קטיגור נעשה סניגור?

הרי תקיעת שופר, נמי — **מבחוץ הוא!**

ומתריצין: כיון דלזכרון הוא, היות ותקיעת
השופר נעשית לזכרון לפני הקב"ה, להכניס

13. ריטב"א.

14. רמב"ן והובא ברשב"א וריטב"א. והסיבה

12. ריטב"א. ותוספות כתבו: "וגבי שופר
מתנאה נמי בקול תקיעתו".

והאי שופר — מבחנין הוא.

ב. ודקא אמרת, וזה אשר טענתם ששופר של פרה פסול מפני שהוא נקרא "קרן", יש לדחות, שכל השופרות נמי אקרו [נקראו] "קרן". וכדלעיל.

אביי אמר: היינו טעמייהו דרבנן, זהו טעמם של רבנן הפוסלים שופר של פרה:

משום ש"שופר" אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות.

והא קרן דפרה, כיון דקאי גילדי גילדי, שבכל שנה ושנה נוסף בו כעין גלד בפני עצמו — מתחזי הרי התוקע בו נראה כאילו הוא תוקע בשנים ושלשה שופרות המחוברים זה לזה.

כי בסופו של שופר אחד, מתחיל השופר השני, ובסופו של השני ממשיך השלישי.

ותמהינן על אביי: והא תנא, "מפני שהוא "קרן" — קאמר!"

הלא טעמם של רבנן מפורש במשנתנו "מפני שהוא קרן", ולא מפני שהוא דומה לשנים ושלשה שופרות!

ומתריצין: "חדא, ועוד" קאמר. התנא אמר שיש שני טעמים לפסול את קרן הפרה:

חדא — דשופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות כאחד, ושופר הפרה הרי הוא כשנים ושלשה שופרות.

ועוד — מפני שהוא נקרא "קרן" ולא שופר.

ואילו רבי יוסי, המכשיר קרן של פרה לתקיעת שופר, אמר לך מענה על שתי טענותיהם של חכמים:

א. דקאמרת, זה אשר טענתם כי "שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות" יש לדחות, שקרן הפרה אף על פי שהיא עשויה גלדים גלדים, בכל זאת כיון דמחברי אהרדי, שהגלדים מחוברים זה לזה — שופר אחד הוא!

ב. ודקאמרת, וזה אשר טענתם ששופר של פרה פסול מפני שהוא קרן, יש לדחות שכל השופרות נמי אקרו נקראו קרן, כדלעיל.

שנינו במשנה: אמר רבי יוסי: והלא כל השופרות נקראו קרן, ואף שופר של איל, שנאמר: "במשוך קרן היובל". ויובל הוא איל.

והוינן בה: מאי משמע דהאי "יובלא" לישנא ד"דברא" הוא?

כיצד למדנו מן המקרא הזה שה"יובל" שהוזכר בפסוק זה הוא איל?

ומתריצין: דתניא: אמר רבי עקיבא: כשהלכתי לערביא, היו קורין לדברא [איל] יובלא.

והגמרא מביאה עתה את המשך הברייתא:

ואמר רבי עקיבא: כשהלכתי לגליא, היו קורין לנדה "גלמודה".

מאי "גלמודה"? גמולה דא — מובדלת זאת מבעלה.

קרן. ועיין עוד בריטב"א. [ועיין ברמב"ן עצמו תירוצ' נוסף].

שנראה לעולא שהטעם שהוזכר במשנה הוא טעם חלוש, היינו משום שכל השופרות נקראו

ואמר רבי עקיבא: כשהלכתי לאפריקי, היו קורין למעה "קשיטה".

למאי נפקא מינה? לפרושי ש"מאה קשיטה" דאורייתא — מאה דנקי.

לפרש את "מאה קשיטה" שהוזכר בתורה [בראשית לג], שהן מאה מעות.

אמר רבי: כשהלכתי לברכי חים, היו קורין למכירה שמוכר האדם — "כירה".

למאי נפקא מינה?

לפרושי, לפרש את האמור בכתוב [בראשית ג]: "בקברי אשר כריתי לי", דהיינו, אשר קניתי לי מהמוכר.

ובדרך אגב מובאים בגמרא עוד מעשים, במטרה לבאר מילים קשות מן התנ"ך:

אמר רבי שמעון בן לקיש: כשהלכתי לתחום "קן נשרי"א, היו קורין לכלה "נינפי", ולתרנגול "שכוי".

ומבארין: לכלה "נינפי" — מאי קרא?

איזה פסוק מתבאר על ידי מה ששמע ריש לקיש שקראו לכלה "נינפי"?

הפסוק [תהילים מח]: "יפה-נוף — מושב כל הארץ", והכוונה ליופי של כלה.

ומה שאמר ריש לקיש: "ולתרנגול שכוי" — איזה פסוק מתבאר על ידי זה?

אמר רב יהודה אמר רב, ואיבעית אימא רבי יהושע בן לוי: מאי קרא, איזה פסוק מבואר בכך?

הפסוק [איוב לח]: "מי שת בטוחות חכמה, או מי נתן לשכוי בינה".

וכך הוא ביאור הפסוק:

"מי שת בטוחות [ב"חלוקות"] חכמה" — אלו כליות, שהן חלוקות לאונות אונות.

"או מי נתן לשכוי בינה" — זה תרנגול, היודע להבחין בעוד לילה את בואו הקרוב של הבוקר.

ומעשה נוסף:

לוי איקלע הזדמן להחזיר אתרא למקום אחד.

אתא גברא לקמיה, בא לפניו אדם אחד, ואמר ליה:

"קבען פלניא!".

כז-ב

ולא הוה ידע לוי מאי קאמר ליה אותו אדם.

אתא, בא לוי, ושאל בי מדרשא, בבית המדרש, מה התכוין האדם שאמר "קבען פלוני".

אמרו ליה: מלשון גזלן אמר לך! כלומר, גזלני פלוני.

דכתיב [מלאכי ג]: "היקבע אדם אלהים! כי אתם קובעים אותי! ואמרתם: במה קבענוך? — המעשר והתרומה".

כלומר, בני ישראל גוזלים את הקב"ה בכך שאינם נותנים את המעשר והתרומה.

אמר ליה רבא מברניש לרב אשי: אי הואי התם, אילו אני הייתי שם [ולא לוי], הוה אמניא ליה הייתי אומר לאותו אדם: היכי [איך] קבעך? במאי קבעך? ואמאי מדוע קבעך?

וממילא הוה ידעינא. ומתוך תשובתו הייתי